

De Broodpenning

Diaconie-Bericht 21, augustus 2002

In april 2002 overhandigden Rinny Kooi en Henriëtte van den Broek namens de Gezamenlijke Diaconieën een Broodpenning aan het Rijksmuseum Koninklijk Penningkabinet. Bouke van der Veen nam de penning in ontvangst en schreef de volgende toelichting bij de penning.

Loodjes van het Huiszittenhuis

De schenking door De Bakkerij van de loden armenpenning 1777 met de letter B van het Huiszittenhuis aan het Rijksmuseum Koninklijk Penningkabinet is een welkome aanvulling op de armenloodjes die het Penningkabinet reeds in haar collectie bewaart. Over de armenzorg in Leiden is al veel geschreven maar helaas is over de precieze functie van de loodjes weinig bekend. De schenking van de penning heeft ons nieuwsgierig gemaakt naar alle facetten van deze penningen; wanneer zijn ze gemaakt, waarom en voor wie? Duidelijk is dat de penningen een vervangende geldwaarde hadden bij de bedeling; een zorgbehoefte kreeg geen baar geld maar een loden penning die slechts voor één dienst of product (brood, turf of andere eerste levensbehoeften) inwisselbaar was en dan ook nergens anders -bijvoorbeeld in de kroeg- dan bij de uitgevende instantie. De penning was ook een probaat controlemiddel voor de regenten die de penningen tijdens de kerkdienst uitdeelden. Wie niet bij de dienst aanwezig was liep de penning mis en kon tot de volgende bedeling geen brood krijgen. Een vluchtige, en lang niet complete, inventarisatie van de literatuur, de collecties van het Penningkabinet en Stedelijk Museum De Lakenhal, leverde de hieronder beschreven loden armenpenningen van het Huiszittenhuis en haar voorganger het Barbaragasthuis op. De penningen in de collectie van De Bakkerij zullen nog nauwkeuriger bekeken moeten worden en leveren dan hopelijk veel nieuwe informatie op.

Het oudste loodje in de collectie van het Penningkabinet wordt toegeschreven aan het Barbaragasthuis. Op de voorzijde zien we Maria met het kindje Christus op een maansikkel binnen een krans van vlammen of mandorla. Op de keerzijde zit de Heilige Barbara opgesloten in haar toren. Het loodje is voorzichtig te dateren in de 15e of 16e eeuw.

De 18e eeuwse armenpenningen van het Huiszittenhuis zijn gemakkelijk te herkennen aan het monogram of logo van de dooreen gestrengelde letters HS: Huis Sitten. In de literatuur wordt dit monogram veelal verklaard als het IHS voor de naam van Jezus. Het ontbreken van een I of een afkortingsteken boven het monogram maakt de verklaring van het HS als Huis Sitten echter veel logischer. Tot nu toe zijn er alleen loodjes beschreven met het jaartal 1777 en de letters B en C (afb. 2-3). Het is aantrekkelijk om de letters te duiden als de afkorting voor het product waarvoor het loodje is uitgegeven. De B zal dan staan voor een brood.....maar wat dan te doen met de C, een A en een D, die ook op de in De Bakkerij bewaarde loodjes voorkomen? Waarschijnlijk zijn de letters eerder aanduidingen van een wijk of buurt waarin de Huiszitter woonde.

Ongedateerd is het driehoekig loodje, maar gezien de stijl van het monogram en de letter C ook afkomstig uit de 18e eeuw.

Goed voor een ton turf is het vierkante loodje uit 1809 dat als eerste het product waarvoor het bedoeld is vermeldt.

Ik hoop dat het Penningkabinet tijd kan vrijmaken voor een nader onderzoek naar deze armenpenningen. De collecties en archieven van De Bakkerij zullen daarin een belangrijke rol kunnen spelen.

Bouke van der Veen